

Münâvî'nin Feyzü'l-Kadîr Şerhinde Kullanmış Olduğu Nüshalar ve Asıl Kaynağa Ulaşma Gayreti*

Merve ŞİŞMAN*

Atıf/Cite as: Şişman, Merve. "Münâvî'nin Feyzü'l-Kadîr Şerhinde Kullanmış Olduğu Nüshalar ve Asıl Kaynağa Ulaşma Gayreti". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2022), 85-99.

Öz: Osmanlı dönemi âlimlerinden olan Münâvî, 16-17. yüzyıllarda (1545-1622) Kahire'de yaşamış önemli bir âlimdir. Küçük yaştan itibaren ilim talebine başlayan bu âlim hadis, fıkıh, tefsir ve tasavvuf gibi muhtelif alanlarda önemli eserler kaleme almıştır. Münâvî'nin öne çıktığı hususlardan en önemlisi ise şerhçiliğidir. O, Süyûtî'nin el-Câmiu's-Sağır isimli eseri üzerine yazmış olduğu Feyzü'l-Kadîr şerhi ile şöhrete ulaşmıştır. Münâvî ilgili şerhinde hadisleri doğru anlamak için bütüncül bir bakış sergilemiş ve çeşitli açılardan izah etmiştir. Hadisleri açıklarken pek çok kaynaktan istifade eden müellif, şerhinde bazı nüshalardan da istifade etmiştir. Münâvî tarafından söz konusu nüshalara yapılan atıflar önem arz etmektedir. Zira günümüze ulaştığı henüz bilinmeyen bazı nüshalara atıf yapılması şârihin ilgili nüshalara ulaştığını göstermektedir. Bir başka ifadeyle söz konusu nüshalara 17. yüzyılda ulaşılabilir olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple şârih tarafından ilgili nüshalara yapılan atıflar bilgi değeri açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada Münâvî'nin Feyzü'l-Kadîr şerhinde kullanmış olduğu nüshalar ve asıl kaynağa yapmış olduğu atıflardan yola çıkarak asıl nüshaya ulaşma gayreti ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Münâvî, Şerh, Nüsha, Asıl.

The Copies Used by Munawi on his Commentary on Fayd al-Qadir and The Endeavour to Attain the Original Source

Abstract: Munawi, one of the important scholars of the Ottoman Empire, lived in Kahire in the 16-17th century (1545-1622). This scholar, who started to demand knowledge from a young age, wrote important works in various fields such as hadith, fiqh, tafsir and mysticism. The most prominent point of Munawi is

* Bu makale "Abdurraûf el-Münâvî ve Hadis İlmindeki Yeri" adlı doktora tezinden istifade edilerek hazırlanmıştır. Bk. Merve Şişman, Abdurraûf el-Münâvî ve Hadis İlmindeki Yeri (Bayburt: Bayburt Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021).

* Dr. Öğretim Üyesi, Bayburt Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri, Bayburt, Türkiye, mervesisman@bayburt.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6324-4246

commentary. He became famous with "Fayd al-Qadir", his commentary on al-Suyuti's al-Jami al-Saghir. In his relevant commentary, Munawi displayed a holistic view to understand the hadiths correctly and explained them from various angles. The author, who made use of many sources while explaining the hadiths, also benefited from some copies in his commentary. The references made by Munawi to the copies are important. Because, the references to some copies that are not yet known to have reached the present day shows that the commentator had this copies. In other words, it is understood that the copies in question were accessible in the 17th century. In this study, the efforts to reach the original copy will be discussed based on the copies used by Munawi in his commentary on Fayd al-Qadir and the references he made to the original source.

Keywords: Hadith, Munawi, Commentary, Copy of Book, Book of Teacher

النسخ التي استخدمها المناوي في شرح فيض القدير والجهود المبذولة للوصول إلى المصدر الأصلي

ملخص: يعتبر المناوي من علماء العهد العثماني، عاش في القاهرة خلال القرنين السادس عشر-السابع عشر (١٥٤٥-١٦٢٢). وقد بدأ في طلب العلم منذ صغره، له مؤلفات مهمة في مختلف المجالات مثل الحديث والفقہ والتفسير والتصوف، ومن أهم الكتب التي اشتهر بها المناوي هي شرحه المسمى فيض القدير، الذي شرح فيه الجامع الصغير للسيوطي. عرض المناوي في كتابه شرح الأحاديث من خلال نظرة شمولية وتطرق لها من زوايا مختلفة. كما استفاد من العديد من المصادر في شرح الأحاديث، وأشار إلى العديد من النسخ في شرحه. وكانت تلك الإشارات التي قدمها المناوي إلى النسخ المعنية مهمة، لأن الإشارات التي قدمها حول بعض النسخ التي لم يعرف بعد أنها وصلت إلى يومنا هذا كانت مهمة للغاية من حيث القيمة. في هذه الدراسة، ستتم مناقشة الجهود المبذولة للوصول إلى النسخة الأصلية بناءً على النسخ التي استخدمها المناوي في شرحه على فيض القدير، والإشارات التي أشار فيها إلى المصدر الأصلي.

الكلمات المفتاحية: الحديث، المناوي، الشرح، النسخة، الأصل.

GİRİŞ

Osmanlı dönemi âlimlerinden Münâvî miladî 16/17. yüzyıllarda (1545-1622) Kahire'de yaşamış önemli bir isimdir. Kendisi ilmî bir çevrede yetişmiş, küçük yaşlardan itibaren ilim tahsil etmiştir. Elde ettiği ilmî birikim neticesinde önemli eserler kaleme almış, başta hadis ilmi olmak üzere fıkıh, kelâm, siyer, şemâil, ahlâk, tasavvuf, dil ve edebiyat olmak üzere muhtelif sahalarda telifte bulunmuştur. Ancak O, daha çok Süyûtî'nin (ö. 911/1505) *el-Câmiu's-Sağîr*'i üzere kaleme almış olduğu şerhi *Feyzü'l-Kadîr* ile şöhret bulmuştur. Söz konusu şerhte şârih, bir rivayeti muhtelif açılardan ele alarak kelime tahlilleri yapmış, lafız farklılıklarını ve mübhem şahıslar ile müşkil yerleri açıklamış, hadisın maksadını beyan etmiştir. Yine âyet-hadis, hadis-hadis, hadis-şiiir münasebeti Münâvî tarafından değerlendirmeye alınan diğer hususlar olmuştur. Şerhinde kullandığı kaynaklar ise okuyucuya önemli bilgiler sunmaktadır. Zira Münâvî *Feyzü'l-Kadîr*'de günümüze ulaştığı henüz tespit edilememiş bazı müellif nüshalarına atıflarda bulunmuştur. Yine şârihin, asıl ve fer' nüshalar arasında mukayese yaparak izahta bulunması bir diğer önemli husustur. Bu çalışmada ilgili eser üzerinden Münâvî'nin kullanmış olduğu nüshalara ve asıl nüshalara ulaşma gayretine yer verilecektir. Öncesinde ise Münâvî'nin hayatı, ilmî

şahsiyeti ve eserleri, eserlerinde kullandığı kaynaklar ve kendinden sonraki âlimlere etkisi hakkında kısaca bilgi verilecektir.

1. Münâvî'nin Hayatı

Münâvî, Kahire'de 952/1545 yılında dünyaya gelmiş Osmanlı dönemi âlimlerindedir. Tam adı Abdurraûf b. Tâci'l-ârifin b. Nûriddîn Ali b. Zeynilabidîn b. Şerefiddîn Yahya b. Muhammed el-Münâvî el-Haddâdî el-Kahirî eş-Şâfiî'dir.²

Hem anne tarafından büyük dedesi olan Yahya el-Münâvî hem de babası Tâcü'l-ârifin olmak üzere Münâvî asil, dinî ilimlerde şerefli bir aileye mensup olarak dünyaya gelmiştir.³ Küçük yaşlardan itibaren ilimle işğal eden Münâvî'nin ilk hocası babası olmuş, onun himayesinde bulûğa ermeden Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemiş, yine Arapçaya dair bazı meseleleri de babasından tahsil etmiştir.⁴ Dönemindeki hocalardan ilim almadığı hiçbir alan bırakmayan Münâvî,⁵ Şemsüddîn er-Remlî (ö. 1004/1596), Muhammed b. Sâlim et-Tablâvî (ö. 1014/1606), Nûrüddin Ali b. Ğânim el-Makdisî (ö. 1004/1596), Ebü'l-Mekârim Muhammed el-Bekrî (ö. 994/1586), Muhammed b. Ali es-Semerkindî (ö. 981/1573), Abdulvehhâb b. Ahmed eş-Şa'rânî (ö. 973/1565) gibi önemli hocalardan ilim tahsil etmiştir. Münâvî'nin öğrencilerine bakıldığında ise oğulları Zeynülabidîn b. Abdurraûf (ö. 1026/1617) ve Tâcüddîn Muhammed b. Abdurraûf (ö. ?), Süleyman el-Bâbilî (ö. 1026/1617), Ahmed b. Muhammed el-Makkarî (ö. 1041/1632), Ali b. Muhammed el-Uchûrî (ö. 1066/1656) gibi isimlerin onun tedrisatından geçtiği görülmektedir.⁶

² Muhammed el-Emîn b. Fazlillâh el-Muhibbî, *Hulâsatü'l-Eser fi A'yâni'l-Karni'l-Hâdî 'Aşer* (Kahire: el-Matbaatu'l-Vehbiyye, 1284), 2/412-416; İsmail Paşa el-Bağdâdî, *Hediyyetü'l-ârifin Esmâ'ü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin* (Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, ts.), 1/510; Muhammed Abdülhay b. Abdilkebir el-Kettânî, *Fihrisü'l-Fehâris ve'l-Esbât ve Mu'cemü'l-Me'âcim ve'l-Meşyahât ve'l-Müselâlat*, thk. İhsan Abbâs (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1982), 2/560; Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd ez-Ziriklî, *el-A'lâm* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 2002), 6/204; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemü'l-Mü'ellifin* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1414), 2/143.

³ Abdurraûf b. Tâcil'ârifin el-Münâvî, *el-Fethu's-Semâvî bi Tahrîci Ehâdîsi Tefstîri'l-Kâdî'l-Beyzâvî*, thk. Ahmed Müctebâ b. Nezîr es-Selefi (Riyad: Dâru'l-Asime, 1409), 20; Münâvî, *en-Nüzhetü'z-Zehiyye fi Ahkâmi'l-Hammâmi's-Şer'iyye ve'l-Tibbiyye*, thk. Abdülhamîd Sâlih Hamdân (Kahire: ed-Dâru'l-Misriyye el-Lübânîyye, 1408), 5.

⁴ Muhibbî, *Hulâsatü'l-Eser*, 2/412.

⁵ Muhibbî, *Hulâsatü'l-Eser*, 2/412; Münâvî, *el-Yevâkîf ve'd-Dürer Şerhu Şerhi Nuhbeti'l-fiker*, thk. Ebû Abdullah Rebî' b. Muhammed es-Suûdî (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, ts.), 14.

⁶ Münâvî'nin hoca ve talebeleri için bk. Merve Şişman, *Abdurraûf el-Münâvî ve Hadis İlimindeki Yeri*, (Bayburt: Bayburt Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 14-19.

Münâvî 1031/1622 senesinde Kahire'de vefat etmiştir.⁷ O, bugün Mısır'da Zâviyetü'l-Münâvî diye bilinen yerde medfundur.⁸ Münâvî vefat ettiğinde "Zamanun Şâfiî'si öldü"⁹ denilmiş ve onun için mersiyeler yazılmıştır.¹⁰

2. Münâvî'nin İlmî Şahsiyeti ve Eserleri

Çocukluğundan beri ilim tahsili ile meşgul olan Münâvî için "Kovasını daldırmadığı hiçbir ilim bırakmamıştır" denmiştir.¹¹ Yine onun hakkında Ziriklî dinî ve fennî sahadaki âlimlerin büyüklerinden olduğunu,¹² Muhibbî de farklı alanlardaki ilimleri kendisinde topladığını ve bu konuda kimsenin onun gibi olmadığını söylemiştir.¹³

İlme vermiş olduğu önem neticesinde Münâvî muhtelif alanlarda pek çok eser tasnif etmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde onun kaleme aldığı yüzden fazla eser bilgisine ulaşılmıştır. İlgili eserler içerisinde tamamlanan veya eksik kalan, günümüze ulaşan veya sadece ismi bilinenler vardır. Münâvî'nin bazı eserleri ise henüz o hayattayken muhtelif bölgelere yayılmıştır.¹⁴ O, eserlerini telif ederken halkın ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurmaya dikkat etmiştir. Öyle ki o, bazı eserlerini çevresinden gelen yoğun talepler neticesinde kaleme almıştır.¹⁵

Münâvî daha çok yazmış olduğu şerhlerle şöhret bulmuş bir âlimdir. Onun tarafından kaleme alınan şerhlerin en büyük özelliklerinden biri, muhtelif kaynaklarda farklı yerlerde yer alan bilgilerin bir bütün oluşturacak şekilde gösterilmesidir. Öyle ki kendisinin bu yöntemi "şerh ile meşrûhu hayat ile ruhun karışması gibi mezcetmiştir" diyerek övülmüştür.¹⁶

⁷ İsmail Paşa el-Bağdâdî, *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâ'ü'l-Müellifîn ve 'Asârü'l-Musannifîn* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, ts.), 1/510; Muhibbî, *Hulâsatü'l-Eser*, 2/146; Kettânî, *Fihrisü'l-Fehâris*, 2/560; Kehhâle, *Mu'cemü'l-Mü'ellifîn*, 2/143; Muhammed Cemil el-Azm, *'Ukûdü'l-Cevher fi Terâcimi Men Lehum Hamsûne Tasnifen Fe Mietü Feekser* (Beyrut: el-Matba'atü'l-ehliyye, 1326), 258.

⁸ Muhibbî, *Hulâsatü'l-Eser*, 2/416; M. Yaşar Kandemir, "Münâvî, Muhammed Abdürraûf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/573.

⁹ Münâvî'nin vefatı üzerine söylenen "مات شافعي الزمان" ifadesinin 40+1+400+300+1+70+80+10+1+30+7+40+1+50=1031 olmak üzere ebced hesabında 1031 tarihine tekabül ettiği ifade edilmiştir. Bk. Münâvî, *el-Fethü's-semâvî*, 28 (neşreden giriş).

¹⁰ Muhibbî, *Hulâsatü'l-Eser*, 2/416.

¹¹ Bk. Münâvî, *el-Yevâkît ve'd-Dürer*, 17.

¹² Ziriklî, *el-A'lâm*, 6/204.

¹³ Muhibbî, *Hulâsatü'l-eser*, 2/412.

¹⁴ Münâvî, *İrğâmü Evliyâ'î's-Şeytân bi-Zikri Menâkıbi Evliyâ'î'r-Rahmân*, thk. Muhammed Edîb el-Câdir (Beyrut: Dâru Sâdir, ts.), 5.

¹⁵ Bk. Münâvî, *et-Teyşîr bi-Şerhi'l-Câmi'î's-sağîr*, thk. Muhammed el-Gazâzî (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1435), 1/29-30; Münâvî, *Şerhu'l-Erbeîn*, vr. 2; Münâvî, *İşfârü'l-Bedr*, 179; Münâvî, *el-Câmi'ü'l-Ezher*, 12-13; Münâvî, *el-Yevâkît ve'd-Dürer*, 34.

¹⁶ Kettânî, *Fihrisü'l-Fehâris*, 2/560.

Burada Münâvî'nin her bir eserini ele almak mümkün değildir. Ancak onun hadis alanında yazmış olduğu eserler hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse şunlar söylenebilir:

Buğyetü't-tâlibîn li-Ma'rifeti Istilâhi'l-Muhaddisîn: Hadis usûlüne dair kaleme alınan eser mukaddime ve dört bölümden oluşmaktadır.¹⁷ *el-Câmi'u'l-Ezher min Hadîsi'n-Nebiyi'l-Enver*: Münâvî, Süyûtî'nin *el-Câmi'u'l-Kebîr* eserinde bulunmayan hadisler üzerine ilgili eserini kaleme almıştır.¹⁸ *el-Ed'iyetü'l-Mebrûre bi'l-Ehâdisi'l-Me'sûre*: Münâvî'nin me'sûr dualar hakkında yazdığı eserdir.¹⁹ *el-Yevâkît ve'd-Dürer Şerhu Şerhi Nuhbeti'l-Fiker*: Eser İbn Hacer (ö. 852/1449) tarafından kaleme alınan *Nüzhetü'n-Nazar'ın* haşiyesidir.²⁰ *el-Mecmû'u'l-Fâ'ik min Hadîsi Hâtimeti Rusûli'l-Halâ'ik*: Münâvî muhtelif eserler arasından seçtiği kısa hadisler ile bu eseri kaleme almıştır.²¹ *el-Fethü's-Semâvî bi Tahrîci Ehâdisi Tefsîri'l-Kâdi'l-Beyzâvî*: Eser, Beyzâvî'nin (ö. 685/1286) tefsiri üzerine telif edilmiştir. Münâvî burada *Envârü't-Tenzîl*'de geçen hadislerin tahririni yapmıştır.²² *el-İthâfâtü's-Seniyye bi'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye*: Kudsî hadisleri alfabetik olarak kaleme alan Münâvî eserinde toplam 272 rivayete yer vermiştir.²³ *Şerhu'l-Erbâin*: Eserin yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde *Şerhu'l-Ehâdisi'n-Nebeviyye li'l-Nevevî* adıyla yer almaktadır.²⁴ *Şerhu Risaleti'l-Bekrî fi Fazli Leyleti'n-Nisf min Şabân*: Eser isminden anlaşılacağı üzere Münâvî'nin hocalarından Ebü'l-Mekârim Muhammed el-Bekrî'nin kitabı üzerine yazılmış bir şerhtir. Ebü'l-Mekârim *en-Nübze* adlı eserini Şaban ayının 15. gecesi yani Berat gecesinin fazileti hakkında yazmıştır.²⁵ *el-Metâlibü'l-'Aliyye*: Münâvî'nin dualara dair kaleme alınan bir diğer eserdir.²⁶ *Raf'u'n-Nikâb an Kitâbi's-Şihâb*: Eser Kudâî (ö. 454/1062) tarafından kısa hadislerden seçilerek kaleme alınan *Şihâbü'l-Ahbâr* üzerine

¹⁷ Münâvî, *Buğyetü't-Tâlibîn li-Ma'rifeti Istilâhi'l-Muhaddisîn*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr. 257, vr. 1.

¹⁸ Münâvî, *el-Câmi'u'l-Ezher min Hadîsi'n-Nebiyi'l-Enver* (Kahire: el-Merkezü'l-'Arabî li'l-bahs ve'n-neşr, 1980), 12-13.

¹⁹ Münâvî, *el-Ed'iyetü'l-Mebrûre bi'l-Ehâdisi'l-Me'sûre*, Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, nr. 1451, vr. 3.

²⁰ M. Yaşar Kandemir, "Münâvî, Muhammed Abdürraûf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/573.

²¹ Münâvî, *el-Mecmû'u'l-Fâ'ik min Hadîsi Hâtimeti Rusûli'l-Halâ'ik*, Muhammed et-Türkî Kütüphanesi, vr. 2.

²² Münâvî, *el-Fethü's-Semâvî*, 75.

²³ Örneğin bk. Münâvî, *el-İthâfâtü's-Seniyye bi'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye*, thk. Muhammed Münîr ed-Dımaşkî (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1426), 15, 37, 38, 120.

²⁴ Münâvî, *Şerhu'l-Erbâin*, Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli, nr. 492, vr. 276. Bu şerhin incelendiği bir çalışma için bkz. Merve Şişman, *Osmanlı Muhaddislerinden Abdürraûf El-Münâvî Ve Şerhu'l-Erbâin'deki Metodu –Cibrîl Hadîsi Örneği-*, Osmanlı Dönemi İlmi Çalışmaları III (Ankara: Sonçağ Akademi, 2022), 5-34.

²⁵ Münâvî, *Fazli Leyleti'n-Nisf min Şabân*, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail, nr. 547, vr. 2, 65.

²⁶ Muhibbî, *Hulâsatü'l-Eser*, 2/414.

telif edilmiştir.²⁷ *İs'âfü't-Tullâb bi Şerhi Tertîbi's-Şihâb: Şihâbü'l-Ahbâr* eseri üzerine telif edilmiş bir diğer şerhtir. *Künûzü'l-Hakâ'ik min Hadîsi Hayri'l-Halâ'ik*: Münâvî'nin kısa hadislerden seçerek telif ettiği eseridir. Öyle ki müellif her sayfaya yüz hadis sığacak şekilde hadisleri eserine almıştır.²⁸

2.1. Eserlerinde Kullandığı Kaynaklar

Münâvî kaleme aldığı eserlerde pek çok kaynaktan istifade etmiştir. Dolayısıyla onun kullanmış olduğu kaynakların her birini zikretmek mümkün değildir. Ancak onun kaynak kullanımındaki yönteminden kısaca bahsedilebilir: Münâvî'nin kullandığı kaynaklar arasında bir âlimin görüşünü verip bilginin hangi eserde geçtiği hakkında açıklamada bulunmadığı, müellif bilgisine değinmeden sadece eser ismine yer verdiği ya da görüşüne yer verdiği âlimin hem değerlendirmesini hem de bu izahın hangi eserinde geçtiğine dair bilgiler verdiği durumlar olmuştur.

Örneğin Tîbî'den (ö. 743/1343) en çok istifade eden şârihler arasında sayılan²⁹ Münâvî bu âlimin görüşlerine sıklıkla yer vermiştir. Öyle ki o sadece *Feyzü'l-Kadîr* eserinde bile sekiz yüzden fazla yerde Tîbî görüşünü zikretmiş, fakat bunların hangi eserde geçtiğine her zaman değinmemiştir. Esasında bu durum yadırganacak bir husus değildir. Zira önceki dönemlerdeki eser tasnif kriterleri ile günümüzdekiler farklılık arz etmektedir. Münâvî'nin şerhlerinde eser bilgisine yer verip müellifi zikretmediği kaynaklar arasında ise *Mecmau'l-ğarâib, et-Tenkiyye, Risâletü'l-azudiyye, Şerhü'l-avârif, Şerhü's-şihâb, el-Bahr* gibi eserler örnek verilebilir.³⁰ Münâvî şerhlerinde bu eserlerde yer alan bilgilerden istifade etmiş ancak eserlerin müellif isimlerini belirtmemiştir.

Münâvî'nin hem eser hem müellif bilgisine yer verdiği durumlar da mevcuttur. Şerhlerini pek çok âlimin izahı ile donatan şârihin bu şekilde verdiği kaynak bilgiler arasında İbn Hazm'ın (ö. 456/1064) *el-Muhallâ'sı*, Abdulkadir Geylânî'nin (ö. 561/1165-66) *Futûhu'l-Ğayb'ı*, İbnü'n-Nefîs'in (ö. 687/1288) *eş-Şâmil'i* ve Zekeriyâ el-Ensârî'nin (ö. 926/1520) *Şerhü'l-Behce'si* gibi eserler zikredilebilir.³¹

²⁷ Detaylı bilgi için bk. Mehmet Efendioğlu, "Şihâbü'l-Ahbâr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/143-144.

²⁸ Muhibbî, *Hulâsatü'l-Eser*, 2/414.

²⁹ Selim Demirci, *Tîbî'nin Mişkât Şerhi ve Hadis Literatüründeki Yeri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 266.

³⁰ Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi'i's-Sağîr*, thk. Ahmed Abdusselâm (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2018), 2/444, 3/672, 683, 4/47, 595; Münâvî, *İm'ânü't-Tullâb Şerhu Tertîbi's-Şihâb*, thk. Abdullah b. Abdurrahîm el-Âmirî (Suud: Câmîatü Ümmü'l-Kura, 2013), 1/435.

³¹ Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 1/369, 3/411, 672, 4/58, 300, 535.

2.2. Eserleriyle Kendinden Sonraki Âlimlere Etkisi

Muhibbî, Münâvî'nin eserlerine insanların çokça rağbet gösterdiğini, onun eserlerinin pek çok faydası olduğunu söylemiştir.³² Münâvî'nin bazı eserleri sonraki âlimler için müracaat edilen kaynak eserler haline gelmiştir.

Münâvî'nin sonraki âlimlere tesir ettiği en önemli eserlerden biri ise *el-Câmiu's-Sağîr* şerhleri olan *Feyzü'l-Kadîr* ve *et-Teysîr*'dir. Bu iki eser Süyûtî'nin ilgili eserinin anlaşılmasında temel kaynaklardan olup, sonraki şârihlere öncülük etmiştir. Öyle ki yazılan *el-Câmiu's-Sağîr*'in bazıları şerhleri Münâvî'nin eserleri esas alınarak telif edilmiştir.³³

Söz konusu şerhlerden *et-Teysîr*, Kadîrî Bigavî (ö. 1042/1632) tarafından Osmanlı Türkçesine tercüme de edilmiştir. Kadîrî Bigavî'nin 1042/1632 senesinde tercümenin son cildini tamamlamış olduğu dikkate alınırrsa henüz Münâvî'nin vefatından on yıl kadar sonra eserinin tercüme edildiği görülecektir. Söz konusu tercüme Sultan IV. Murat'a (ö. 1049/1640) takdim edilmiştir.³⁴ Verilen bu kısa bilgiler dahî Münâvî tarafından kaleme alınan *el-Câmiu's-Sağîr* şerhlerinin önemini ve şöhretini gösteren önemli hususlardır.

3. Münâvî'nin Feyzü'l-Kadîr Şerhinde Kullanmış Olduğu Nüshalar ve Asıl Kaynağa Ulaşma Gayreti

3.1. Kullandığı Nüshalar

Burada önemine binaen *Feyzü'l-Kadîr* şerhi hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. Bilindiği üzere Süyûtî'nin *el-Câmiü's-Sağîr* eseri üzerine pek çok şerh yazılmıştır. Ali el-Herevî (ö. 611/1215), İbnü'l-Alkamî (ö. 656/1258), Ali b. Ahmed el-Bûlâkî (ö. 1070/1659) gibi âlimler *el-Câmiü's-Sağîr*'in şârihlerindedir.³⁵ Münâvî de ilgili eser üzerine kendisini şöhrete ulaştıran *Feyzü'l-Kadîr Şerhu'l-Câmiü's-Sağîr* şerhini kaleme almıştır. Münâvî'nin *Feyzü'l-Kadîr* şerhini binli yıllar içerisindeyken kaleme aldığı yapmış olduğu izahlardan anlaşılmalıdır.³⁶

³² Muhibbî, *Hulâsatü'l-Eser*, 2/416.

³³ Mustafa Celil Altuntaş, *Süyûtî'nin el-Câmiü's-Sağîr'inin Osmanlı Hadis Eğitimiindeki Yeri (Sempozyum: Sahn-ı Semân'dan Dârülfünûn'a Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası (Âlimler, Müesseseler ve Fikrî Eserler) - XVII.Yüzyıl)* (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2017), 359.

³⁴ Altuntaş, *Süyûtî'nin el-Câmiü's-Sağîr'inin Osmanlı Hadis Eğitimiindeki Yeri*, 347-348; Halime Çavuşoğlu, "Vehbî-i Yemânî'ye Ait Bir Mesnevi Şerhi 'Kitâb-ı Rûhanî Fî Şerh-i Mesnevî-i Muhtasar-ı Nûrânî' ve Bu Eserdeki Vehbî-i Yemânî Manzumeleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 65 (2019), 13.

³⁵ Detaylı bilgi için bk. Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmiü's-Şurûh ve'l-Havâşî* (Abu Dabi: el-Mecmeu's-Sekâfî), 1/716-724; Mücteba Uğur, "el-Câmiü's-Sağîr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/114.

³⁶ Bk. Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 2/425.

Burada şârihin daha sonra *el-Câmiü's-Sağîr* üzerine *et-Teyşîr bi-Şerhi'l-Câmiü's-Sağîr* adıyla kaleme aldığı şerhe de değinmek gerekir. Zira Münâvî *Feyzû'l-Kadîr* şerhi için kıskanç bazı kimselerin benzerini getirmeye çabaladıklarını söylemiş, başarılı olamayınca *Feyzû'l-Kadîr*'de sözün çok uzatıldığı, kıl u kâlin çok olduğu yönünde eleştirilere yöneldiklerini ifade etmiştir. Bunun üzerine bazı kimseler Münâvî'den *Feyzû'l-Kadîr*'in ihtisar edilmesini istemiştir. Ancak eserde mevcut olan pek çok değerli bilginin ihtisar ile zayi olmasından çekinen müellif ayrı bir şerh daha kaleme almış ve *et-Teyşîr*'i yazmıştır.³⁷

Münâvî tarafından telif edilen bu iki şerh *el-Câmiü's-Sağîr*'in anlaşılmasında temel kaynaklardan sayılmıştır.³⁸ Öyle ki *el-Câmiü's-Sağîr*'in, özlü ve önemli bir eser olarak değerlendirilen *Feyzû'l-Kadîr* ile kullanılması isabetli bir davranış olarak değerlendirilmiştir.³⁹

Süyûtî söz konusu eserini kısa hadislerden seçerek alfabetik olarak tertip etmiştir. Münâvî de şerhinde bu sıraya uymuş, ancak hadisleri geniş bir şekilde şerh etmiştir. Şârih çoğunlukla hadisin tahrîcini yapmış, senedi ve râvileri hakkında okuyucuya bilgi vermiştir. Münâvî hadisin muhtevasına yönelik yapmış olduğu şerhlerde ise kendinden önceki âlimlerin değerlendirmelerine sıklıkla başvurmuş, yeri geldiğinde kendi izahlarını da beyan etmiştir. Onun, hadisin metni ve muhtevasına yönelik şerhine bakıldığında ise kelime tahlillerine, hadiste geçen kelimelerin lügat ve örfteki anlamlarının izahına, hadisten çıkarılan hükümlere, bazı hadislerin varsa lafız farklılıklarına ve ziyadelerine dikkat çekerek metne bütüncül bakışı sağladığı görülmüştür.

Münâvî'nin *Feyzû'l-Kadîr* şerhinde kullandığı nüshalar ise verdiği bilgiler ışığında tespit edilebilmektedir. Nitekim o bazen aynı eserin farklı nüshalarını kullanmış, bazen de diğer hadis eserlerinin nüshalarına başvurmuştur. Kullanmış olduğu bu nüshalar arasında asıl nüsha, müellifin müsvedde nüshası ve fer' nüshalar olabilmektedir. Burada Münâvî'nin atf yaptığı bazı nüshalar oldukça önemlidir. Zira bunlar arasından günümüze ulaştığı bilinmeyen nüshalar yer almaktadır.

³⁷ Münâvî, *et-Teyşîr*, 1/29-30.

³⁸ Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*, 1/320; Mustafa Celil Altuntaş, *Suyûtî'nin el-Câmiü's-Sağîr'inin Osmanlı Hadis Eğitimiindeki Yeri (Sempozyum: Sahn-ı Semân'dan Dârülfünûn'a Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası (Âlimler, Müesseseler ve Fikrî Eserler) - XVII.Yüzyıl)* (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2017), 359; Selim Demirci, *Tibî'nin Mişkât Şerhi ve Hadis Literatüründeki Yeri* (İstanbul, 2015), (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 388795), 266.

³⁹ İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Edebiyatı* (İstanbul: İFAV, 1985), 119; Cemal Ağırman, "Hadis Kaynaklarını Okuma Yöntemi ve Musanniflerin Dili", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2006), 104.

Örneğin *Feyzû'l-Kadîr* şerhi incelendiğinde Münâvî'nin, *el-Câmiu's-Sağîr* eserinin asıl ve fer' pek çok nüshasına muttali olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁰ Hâlbuki günümüzde bu eserin müellif nüshasının akıbeti bilinmemektedir.⁴¹ Durum böyle olunca *Feyzû'l-Kadîr* şerhinin önemi daha da artmaktadır. Zira şârih Münâvî elinde bulunan asıl nüshalar ile fer'ler arasında mukayese imkânına sahip olmuş, bu sayede önemli tespitlerde bulunmuştur. Konu ile örnekler aşağıda verilecektir.

3.2. Asıl Kaynağa Ulaşma Gayreti

Münâvî'nin şerhinde kullanmış olduğu nüshalara geçmeden önce nüsha, asıl ve fer' gibi kavramlara kısaca değinmek yerinde olacaktır.

“ن-س-خ” kökünden gelen nüsha kavramı sözlükte kopya etmek, çoğaltmak anlamına gelmektedir. Terim olarak ise bir kitabın yazmalarından her biri manasındadır. Söz konusu yazma eser hadis rivayet eden şeyhin/hocanın kendisine has olan kitabı ise bu nüshaya *asl*, hocanın kitabından yazılmış, çoğaltılmış veya hocanın nüshası ile karşılaştırılması yapılmış nüshaya ise *fer'* denilmektedir.⁴²

Yukarıda değinildiği gibi Münâvî yazmış olduğu şerhlerde pek çok nüshadan istifade etmiştir. Söz konusu nüshalar arasında müellif nüshası olan asıl nüshalar yanında fer' nüshalar da bulunmaktadır. Kullanılan nüshaların mukayesesi şârih için önem arz etmiştir. Zira hadisleri açıklarken yapmış olduğu değerlendirmeler incelendiğinde bu durum ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın bu kısmında özelde Münâvî'nin asıl nüshalardan istifadesi, genelde ise şârih tarafından kullanılan diğer nüshalar hakkında bilgi verilecektir.

Feyzû'l-Kadîr şerhi incelendiğinde Münâvî'nin pek çok eserin müellif nüshasına müttali olduğu anlaşılmıştır. O, *Feyzû'l-Kadîr*'in pek çok yerinde *el-Câmiu's-Sağîr*'in nüshalarından bahseder. Bu konuda Münâvî tarafından Süyûtî'ye ait eserinin nüshalarına yapılan atıflardan bir kısmı şöyledir:

“فَكَانَ أَطَّلَعْتُ عَلَى نَسْخَةِ الْمُصَنِّفِ بِخَطِّهِ” (Fakat musannifin (Süyûtî) nüshasında kendi yazısıyla gördüm ki),⁴³ “وَقَفْتُ عَلَى نَسْخَةِ الْمُصَنِّفِ فَرَأَيْتُ بِخَطِّهِ” (Musannif nüshasına vakıf oldum ve onun kendi yazısı ile gördüm),⁴⁴ “كَذَا بِخَطِّهِ كَمَا رَأَيْتَهُ فِي مَسْوَدَّتِهِ” (Aynı şekilde (Süyûtî'nin) müsveddesinde kendi yazısı ile gördüğüm gibi)”, “كَذَا رَأَيْتَهُ فِي مَسْوَدَةِ الْمُؤَلِّفِ” (Aynı şekilde onu müellifin müsveddesinde kendi yazısı ile gördüm),⁴⁵ “كَذَا

⁴⁰ Örneğin bk. Münâvî, *Feyzû'l-Kadîr*, 1/49, 178, 197, 588.

⁴¹ Altuntaş, *Süyûtî'nin el-Câmi'u's-Sağîr'inin Osmanlı Hadis Eğitimindeki Yeri*, 344.

⁴² Kelimenin diğer anlamları; İçinde tek bir senedle rivayet edilmiş olan hadislerin toplandığı hadis kitabı, içinde sadece bir hocadan alınmış olan hadislerin toplandığı hadis kitabı. Bk. Abdullah Aydın, *Hadis İstihlâhları Sözlüğü* (İstanbul: İFAV, 2013), 249.

⁴³ Münâvî, *Feyzû'l-Kadîr*, 3/507.

⁴⁴ Münâvî, *Feyzû'l-Kadîr*, 2/330, 457, 516, 571.

⁴⁵ Münâvî, *Feyzû'l-Kadîr*, 4/413, 6/183.

ضبطه المصنف بخطه ورأيته بعيني (Musannif kendi yazısıyla böyle kaydetti. Bunu ben gözümle gördüm)",⁴⁶ "كذا في نسخ الكتاب ثم رأيته بخط المصنف هكذا والذي وقفت عليه في أصول صحيحة"⁴⁷ (Kitabın nüshalarında bu şekildedir. Daha sonra bunu musannifin kendi yazısı ile eski sahih asıllarda da böyle gördüm)",⁴⁷ "ما رأيته في عدة نسخ من هذا الجامع"⁴⁸ (Görmüş olduğum *el-Câmi'*nin pek çok nüshasında)",⁴⁸ "لا وجود لها في خط المصنف"⁴⁹ (Müellif nüshasında bu yoktur)",⁴⁹ "ولم أراه في نسخة المؤلف التي بخطه"⁵⁰ (Müellifin kendi el yazısı ile olan nüshasında görmedim)".⁵⁰

Verilen bu örneklerden her biri esasında Münâvî'nin asıl yani müellif nüshalarına ulaşma gayretini göstermektedir. Hâlbuki daha önce de ifade edildiği gibi *el-Câmiu's-Sağîr*'in müellif nüshasının günümüze ulaştığı bilinmemektedir. Münâvî'nin bu şekilde yapmış olduğu atflar şârihin hem nüshalar arası mukayese yaptığını hem de günümüze ulaşmayan bazı nüshalara vakıf olduğunu ortaya koymaktadır.

Münâvî'nin nüshalar arası mukayese yaptığını gösteren bir diğer örnek de Süyûtî'nin bir hadisin sahâbî râvisi için Sehl b. Sa'd'ı (ö. 91/710) zikretmesi hakkındadır. Eserin pek çok nüshasında Sehl b. Sa'd isminin zikredildiğini gören şârih, bu hatanın Süyûtî'den kaynaklandığını tespit etmiştir. Zira sahâbî râvi Sehl b. Sa'd değil Sehl b. Mâlik olmalıdır. Münâvî şayet *el-Câmiu's-Sağîr*'in pek çok nüshasında bu nispeti görmeseydi ilgili hatanın müstensihlerden kaynaklı bir hata olabileceğini fakat durumun böyle olmadığını söylemiştir. Dolayısıyla Münâvî *el-Câmiu's-Sağîr*'in hem asıl hem de fer' nüshaları arasında mukayese yapmış olacak ki söz konusu hatanın kimden kaynaklandığını tespit edebilmiştir.⁵¹

Konu ile ilgili diğer örnek de Münâvî'nin bir hadisin metninde yer alan "ليس منا" ifadesinin Süyûtî'nin el yazısıyla bu şekilde yazıldığı, fakat bazı nüshalarda "ليس منها" kullanımının da bulunduğunu söylemesidir. Şârih böylece nüsha farklılıklarına dikkat çekmiş olmaktadır.⁵²

Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*'de sadece aynı eserin farklı nüshaları arasında mukayese yapmakla yetinmez. O bir nüshada karşılaştığı bilgiyi muhtelif âlimler tarafından kaleme alınan eserlerin nüshaları ile de karşılaştırır. Örneğin Süyûtî, eserine aldığı "Sadakanın en faziletlisi dili muhafaza etmektir" rivayetinin tahrîcini Deylemî'nin (ö. 509/1115) *Firdevs*'i olarak verir. Hadisi şerh eden Münâvî ise bazı rivayetlerde

⁴⁶ Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 4/675.

⁴⁷ Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 5/418.

⁴⁸ Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 1/588.

⁴⁹ Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 1/255, 333.

⁵⁰ Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 1/434.

⁵¹ Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 1/588.

⁵² Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 3/438.

“Sadakanın en faziletlisi dildir” ifadelerinin yer aldığını ancak nüshaların genelinde hadisin ilk verildiği şekliyle olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: “Sonra Süyûtî’nin rivayeti nispet ettiği *Firdevs* eserine müracaat ettim de orada “Sadakanın en faziletlisi dili muhafaza etmektir” şeklinde olduğunu gördüm”.⁵³

Deylemî’nin *Firdevs’ine* Münâvî tarafından yapılan atflardan bir kısmı da şöyledir: “لفظ رواية الديلمي فيما وقفت عليه من أصول قديمة من الفردوس مصححة بخط الحافظ ابن حجر (Hâfız İbn Hacer yazısıyla tashih edilmiş *el-Firdevs*’in eski asıl nüshalarında karşılaştığım Deylemî rivayetinin lafzı ise (...))”, “والذي رأيته في أصول صحيحة مصححة بخط (...)”, “الحافظ ابن حجر من الفردوس (Hâfız İbn Hacer yazısıyla tashih edilmiş *el-Firdevs*’in sahih asıllarında gördüğüm...)”, “كما وقفت عليه في نسخ مصححة بخط الحافظ ابن حجر”, “(Hâfız İbn Hacer yazısı ile tashih edilmiş nüshalarda gördüğüm gibi)”⁵⁴. Söz konusu ifadeler rivayetler hakkında nüshalar arası yapılan mukayeseyi gösteren hususlardır.⁵⁵

Yine Münâvî şerhin bir yerinde, Süyûtî tarafından rivayet edilen bir hadisin metnini “والذي رأيته في أصول صحيحة من سنن البيهقي ومختصرها للذهبي بخطه” (Onu, Beyhakî *Sünen*’inin sahih asıllarında ve Zehebî’nin *Sünen* muhtasarında kendi el yazısı ile gördüm)” diyerek muhtelif asıl nüshalar ile mukayese etmiş ve lafız farklılıklarına dikkat çekmiştir.⁵⁶

Münâvî’nin bu şekildeki şerh metodu İbn Mâce’nin (ö. 273/887) *Sünen*’i üzerine şerh yazan Moğultay b. Kılıç’ın (ö. 762/1361) nüshaları için de geçerli olmuştur. Onun 732/1331 senesinde *Sünen*’i şerh etmeye başlayıp beş cilt kadar yazdığı, fakat tamamlayamadığı⁵⁷ eserine Münâvî atflarda bulunmuştur. Nitekim o “رأيت بخط مغطاي” (Moğultay yazısı ile gördüm ki)” gibi ifadeler bu durumu göstermektedir.⁵⁸

İbn Hacer’in *Nüzhe*’si üzerine de şerh yazan müellif yine bu eserin nüshalarını gördüğünü ifade etmiş ve “و في نسخ” diyerek mukayeseli telif yaptığını okuyucuya hissettirmiştir. Yine İbn Hacer yazısı ile olan *el-İsâbe* ve *Lisânü’l-Mîzân* nüshaları da Münâvî tarafından kullanılmıştır.⁵⁹

Münâvî atf yaptığı diğer nüshalar için de şöyle demiştir: Taberânî (ö. 360/971) eseri için “لفظ رواية الطبراني فيما وقفت عليه من النسخ” (Nüshalarında karşılaştığım Taberânî rivayetinin lafzı)”,⁶⁰ Taberânî ve Heysemî’nin (ö. 807/1405) eserleri için “رأيت في أصول

⁵³ Münâvî, *Fezû’l-Kadîr*, 2/51.

⁵⁴ Münâvî, *Fezû’l-Kadîr*, 4/89, 147, 191.

⁵⁵ Benzer örnekler için bk. Münâvî, *Fezû’l-Kadîr*, 1/588, 2/51, 365, 3/679, 4/187, 416.

⁵⁶ Münâvî, *Fezû’l-Kadîr*, 6/217.

⁵⁷ M. Yaşar Kandemir, “Moğultay b. Kılıç”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/230.

⁵⁸ Münâvî, *Fezû’l-Kadîr*, 5/122, 6/256.

⁵⁹ Münâvî, *Fezû’l-Kadîr*, 3/144, 5/369; Münâvî, *el-Yevâkîf ve’-d-Dürer*, 625.

⁶⁰ Münâvî, *Fezû’l-Kadîr*, 3/637.

صحيحة من المعجم ومجمع الزوائد (Mu'cem ve Mecma'u'z-Zevâid'in sahih asıl nüshalarında gördüm ki)",⁶¹ Ebû Nuaym el-İsfahânî (ö. 430/1038) eseri için "الذي وقفت عليه في نسخ الحلية" (Hilye'nin nüshalarında karşılaştığım)",⁶² Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071) eseri için "والذي رأيته في عدة نسخ من تاريخ" (Tarih'in pek çok nüshasında gördüğüm)",⁶³ Beyhakî (ö. 458/1066) eseri için "الذي وقفت عليه في أصول قديمة صحيحة من شعب البيهقي" (Beyhakî'nin Şu'ab'ının eski tashihli asıllarında gördüğüm)",⁶⁴ Beğavî'nin (ö. 516/1122) eseri için "في بعض نسخ المصابيح" (Mesâbih'in bazı nüshalarında)",⁶⁵ Zehebî'nin (ö. 748/1348) eseri için "وقفت عليه بخط الحافظ الذهبي في تلخيص" (Ona Telhîs'de hafız Zehebî hattı ile vâkıf oldum)", "كذا رأيته بخط الحافظ الذهبي في مختصر المستدرک" (Aynı şekilde Hâfız Zehebî'nin Müstedrek Muhtasar'ında el yazısı ile gördüm)",⁶⁶ Makrîzî'nin (ö. 845/1442) eseri için "رأيت في تذكرة المقرئ بخطه" (Makrîzî'nin Tezkire'sinde kendi el yazısı ile gördüm)".⁶⁷

Münâvî tarafından kullanılan kaynak nüshalar elbette bunlarla sınırlı değildir. Fakat verilen bu bilgiler ışığında onun, hadis şerhinde nüshalar arası mukayeseli şerh yaptığı ve pek çok eserin asıl nüshasını kullandığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Münâvî'nin şerhleri sayesinde hem günümüze ulaştığı henüz bilinmeyen müellif nüshalarından cüzî birtakım bilgiler edinilmesi hem de diğer bazı müellif nüshaları hakkında bilgiler edinmek mümkündür.

SONUÇ

Münâvî 1545-1622 yıllarında Kâhire'de yaşamış önemli bir muhaddistir. Küçük yaşlardan itibaren ilimle iştigal etmiş, bunun neticesi olarak hadis, fıkıh, kelâm, siyer, şemâil, ahlâk ve tasavvuf gibi alanlarda muhtelif eserler telif etmiştir. Ancak onun daha çok şerhçiliği ile öne çıktığı görülmüştür. O kaleme almış olduğu şerhlerde bir rivayeti muhtelif pek çok açıdan ele almış ve bu özelliği sebebiyle övülmüştür.

Münâvî'yi şöhrete ulaştıran eseri ise Süyûtî'nin *el-Câmiu's-Sağîr*'i üzere kaleme almış olduğu şerhi olmuştur. Onun, ilgili eser üzerine iki şerh kaleme aldığı görülmüştür. Bunlardan biri meşhur eseri *Feyzû'l-Kadîr*, diğeri ise *et-Teyisîr* şerhidir. Bu iki eser Süyûtî'nin ilgili eserinin anlaşılmasında temel kaynaklardan sayılmış, diğer şârihlerin başvurduğu eserlerden olmuştur. Ayrıca söz konusu şerhlerden *et-Teyisîr*'in, Kadîrî Bigavî tarafından Osmanlı Türkçesine tercüme edildiği ve Sultan IV. Murat'a takdim edildiği tespit edilmiştir. Bu hususlar Münâvî tarafından kaleme alınan şerhlerin haiz olduğu önemin göstergesidir.

⁶¹ Münâvî, *Feyzû'l-Kadîr*, 1/332.

⁶² Münâvî, *Feyzû'l-Kadîr*, 5/314.

⁶³ Münâvî, *Feyzû'l-Kadîr*, 1/643.

⁶⁴ Münâvî, *Feyzû'l-Kadîr*, 2/69, 200, 6/142.

⁶⁵ Münâvî, *Feyzû'l-Kadîr*, 2/354.

⁶⁶ Münâvî, *Feyzû'l-Kadîr*, 2/200, 3/376, 5/311.

⁶⁷ Münâvî, *Feyzû'l-Kadîr*, 5/543.

Şârih Mûnâvî, *Feyzû'l-Kadîr*'i telif ederken pek çok kaynaktan istifade etmiştir. Onun başvurduğu bazı kaynak eserlerin okuyucuya önemli bilgiler sunduğu tespit edilmiştir. Zira üzerine Şerh yazılan *el-Câmiu's-Sağîr*'in müellif nüshasının yani asıl nüshanın günümüze ulaşır ulaşmadığı bilinmemektedir. Fakat yapılan araştırmalar neticesinde Mûnâvî'nin söz konusu asıl nüshalara çokça atıfta bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Şârihin, Taberânî, Ebû Nuaym ve Beyhakî gibi bazı âlimlerin müellif nüshalarına atıfta bulunduğu, Zehebî, Moğultay b. Kılıç ve İbn Hacer'in bizzat kendi el yazılarını muhtevi olan nüshalardan da istifade ettiği görülmüştür. Netice itibariyle bazı asıl nüshalar hakkında araŐtırma yapmak isteyen kimselerin Mûnâvî Őerhlerine müracaat etmeleri gerektiği anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Ağırman, Cemal. "Hadis Kaynaklarını Okuma Yöntemi ve Musanniflerin Dili". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2006).
- Altuntaş, Mustafa Celil. *Süyûtî'nin el-Câmi'u's-Sağîr'inin Osmanlı Hadis Eğitimindeki Yeri (Sempozyum: Sahn-ı Semân'dan Dârülfünûn'a Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası (Âlimler, Müesseseler ve Fikrî Eserler) - XVII.Yüzyıl)*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis Istılahları Sözlüğü*. İstanbul: İFAV, 8. Basım, 2015.
- Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Edebiyatı*. İstanbul: İFAV, 1985.
- Çavuşoğlu, Halime. "Vehbî-i Yemânî'ye Ait Bir Mesnevi Şerhi 'Kitâb-ı Rûhanî Fî Şerh-i Mesnevî-i Muhtasar-ı Nûrânî' ve Bu Eserdeki Vehbî-i Yemânî Manzumeleri". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 65 (2019).
- Demirci, Selim. *Tibî'nin Mişkât Şerhi ve Hadis Literatüründeki Yeri*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi. 2015.
- Efendioğlu, Mehmet. "Şihâbü'l-ahbâr". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Habeşî, Abdullah Muhammed. *Câmiu's-Şurûh ve'l-Havâşî*. Abu Dabi: el-Mecmeu's-Sekâfî, 2004.
- İsmail Paşa, el-Bağdâdî. *Hediyetü'l-Ârifin Esmâ'ü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Kandemir, M. Yaşar. "Moğultay b. Kılıç". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Kandemir, M. Yaşar. "Münâvî, Muhammed Abdürraûf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Kehhâle, Ömer Rıza. *Mu'cemü'l-Mü'ellifin*. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1414.
- Kettânî, Muhammed Abdülhay b. Abdilkebir. *Fihrisü'l-Fehâris ve'l-Esbât ve Mu'cemü'l-Me'âcim ve'l-Meşyahât ve'l-Müselâlat*. thk. İhsan Abbâs. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1982.
- Muhıbbî, Muhammed el-Emîn b. Fazlillâh. *Hulâsatü'l-Eser fi A'yâni'l-Karni'l-Hâdî 'Aşer*. 4 Cilt. Kahire: el-Matbaatu'l-Vehbiyye, 1284.
- Münâvî, Abdurraûf b. Tâcil'ârifin. *Feyzû'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi'î's-Sağîr*. thk. Ahmed Abdusselâm. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2018.

- Münâvî, Abdurraûf b. Tâcil'ârifîn. *İrğâmü Evliyâ 'i's-Şeytân bi-Zikri Menâkibi Evliyâ 'i'r-Rahmân*. thk. Muhammed Edîb el-Câdir. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.
- Münâvî, Abdurraûf b. Tâcil'ârifîn. *İsfâru'l-Bedr an Leyleti'l-Kadr*. thk. Ebu'l-Hasan Abdullah b. Abdulaziz. Kahire: Dâru'r-Risâle, 1440.
- Münâvî, Abdurraûf b. Tâcil'ârifîn. *Buğyetü't-Tâlibîn li-Ma'rifeti Istilâhi'l-Muhaddisîn, Esad Efendi*, nr. 257, Süleymaniye Kütüphanesi.
- Münâvî, Abdurraûf b. Tâcil'ârifîn. *el-Câmi'u'l-Ezher min Hadîsi'n-Nebiyi'l-Enver*. Kahire: el-Merkezü'l-Arabî li'l-Bahs ve'n-Neşr, 1980.
- Münâvî, Abdurraûf b. Tâcil'ârifîn. *el-Fethu's-Semâvî bi Tahrîci Ehâdîsi Tefsîri'l-Kâdî'l-Beyzâvî*. thk. Ahmed Müctebâ b. Nezîr es-Selefi. Riyad: Dâru'l-Asime, 1409.
- Münâvî, Abdurraûf b. Tâcil'ârifîn. *el-İthâfâtü's-Seniyye bi'l-Ehâdîsi'l-Kudsiyye*. thk. Muhammed Münîr ed-Dımaşkî. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1426.
- Münâvî, Abdurraûf b. Tâcil'ârifîn. *el-Mecmû'u'l-Fâik min Hadîsi Hâtîmeti Rusûli'l-Halâik*, Muhammed et-Türkî Kütüphanesi.
- Münâvî, Abdurraûf b. Tâcil'ârifîn. *el-Yevâkît ve'd-Dürer Şerhu Şerhi Nuhbeti'l-Fiker*. thk. Ebû Abdullah Rebî' b. Muhammed es-Suûdî. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, ts.
- Münâvî, Abdurraûf b. Tâcil'ârifîn. *en-Nüzhettü'z-Zehiyye fî Ahkâmi'l-Hammâmi's-Şer'iyye ve't-Tıbbiyye*. thk. Abdülhamîd Sâlih Hamdân. Kahire: ed-Dârü'l-Misriyye el-Lübnâniyye, 1. Basım, 1408.
- Münâvî, Abdurraûf b. Tâcil'ârifîn. *et-Teysîr bi Şerhi'l-Câmi'i's-Sağîr*. thk. Muhammed el-Ğazâzî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1435.
- Münâvî, Abdurraûf b. Tâcil'ârifîn. *Fazli Leyleti'n-Nısf min Şabân*, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail, nr. 547, Süleymaniye Kütüphanesi.
- Münâvî, Abdurraûf b. Tâcil'ârifîn. *Şerhu'l-Erbeîn*, Laleli, nr. 492, Süleymaniye Kütüphanesi.
- Şişman, Merve. *Abdurraûf el-Münâvî ve Hadîs İlmindeki Yeri*, Doktora Tezi. Bayburt Üniversitesi. 2021.
- Şişman, Merve. *Osmanlı Muhaddislerinden Abdurraûf El-Münâvî Ve Şerhu'l-Erbaîn'deki Metodu –Cibrîl Hadîsi Örneği-*, Osmanlı Dönemi İlmi Çalışmaları III. Ankara: Sonçağ Akademi, 2022.
- Uğur, Mücteba. "el-Câmiu's-Sağîr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 7/113-114. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Zirikli, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd. *el-A'lâm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-ilm li'l-Melâyîn, 15. Basım, 2002.